

18. Bátorterenye, Hársashegy (KÖH 40364)

(Nógrád megye) B

A 19. század eleje óta ismert, gazdag bronzkori, késő bronzkori lelőhellyel a szakirodalom gyakran foglalkozik. Az erődítésének lehetőségét többen felvetették, de mivel ennek a felszínen nincs nyoma, egyelőre védett fekvésű, magaslati őskori telepnek határozható meg.

Kisterenye K-i vége felett, a Nemti felé vezető úttól K-re 300 m-re emelkedik az önálló hegyet képező Hárs- vagy Arany-hegy, meredek oldalakkal körülvéve. Egyes térképek Nagy Drót-hegy felirattal jelölik.⁶ A hegytető K–Ny irányban hosszan elnyúlik, hossza 246, szélessége 60–70 m. Korábban az egész területét művelték, jelenleg erdő takarja. Sok kisebb-nagyobb gödör jelzi a bolygatásokat. A hegytető pereme többnyire jól körbe követhető, erődítésnek nincs nyoma. Felszínén sok őskori cserép és őrlőkö tőredéke található.

Guba Szilvia és Zandler Krisztián közreműködésével mértem fel.

NOVÁKI GYULA

19. Beloianisz, Göböljáráspuszta-Bolondvár (KÖH 32234)

(Fejér megye) B

A tervezett Százhalombatta–Pusztaszabolcs vasútvonal korszerűsítésének engedélyeztetési eljárásához készülő Örökségvédelmi hatástanulmányhoz kapott KÖH adatszolgáltatásban szereplő lelőhely.⁷ A 2012. évi terepbejárása és helyszíni szemléje során a nyomvonal a 398–399+50 hm szelvény között egy nyilvántartott, fokozottan védett régészeti lelőhelyet azonosítottunk. A lelőhely azonosítása közben az alábbi megfigyeléseket tettük: A jelzett helyszínen egy nagy kiterjedésű bronzkori földvár található, melynek korát a Vátya-kultúrára tehetjük. A vár a vasút által átvágott fennsík D-i szélén található. A vár hossza közel 170 m, szélessége 100–125 m körül van. Az egykori sáncok ma is érzékelhetők, pl. az É-i végét egy kb. 8 m mély árok védi, amelynek a földvár felé eső oldala meredek. A vár területén régészeti ásatás még nem történt. Rablógödörök nyomát észleltük a vár területén. A vár mintegy 20 m-rel magasodik a tőle K-re található, egykor vízjárta területek fölé.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ – SZALONTAI CSABA

20. Berekböszörmény határa (Hajdú-Bihar megye) U, B, V, I

A terület bejárására 2012 nyarán, míg régészeti próbafeltárására 2012. október 10–18. között, a MOL Nyrt. megbízásából, a Biharkeresztes 4-es kút termelésbe állítása során került sor. A feltárást megelőzően az új törvényi szabályozásoknak megfelelően, az előzetes régészeti dokumentáció (ERD) keretében az Archaeodata 1998 Bt. geofizikai felmérést végzett a beruházás által érintett teljes területen, összesen 1100 m hosszan, átlagosan 14 m szélességben.

Csik-tó Nyugat (KÖH 79095): A lelőhely Berekböszörménytől É-ra, a biharkeresztes műtől K-re fekszik, egy háromszög

alakú telepített erdő É-i és K-i részén, illetve a Csik-tótól D-re levő magasabb részeken. A mérések alapján 27 kutatószondát tűztek ki, melyekből 7 esett a lelőhely terepbejárás alapján prognosztizált területére. Összesen 578 m² területet humuszoltak le a lelőhelyen, melyből csak 357 m² tekinthető régészeti objektumokkal is fedett feltárt területnek. A munkák során 33 objektumot tártunk fel.

A próbafeltárással egy neolitikus és egy vaskori település részlete került napvilágra. A neolitikus településnek 2 gödröt és talán egy árkát tártunk fel, míg a vaskori településnek több gödröt, árkát és kútját is megtaláltuk. Sokszor a felszínen jelentkező cserepek nem kötődtek objektumhoz, vegyesen jelentkeztek – ezt azzal magyarázhatjuk, hogy időszakosan vízjárta területről lehet szó, ahol a leletanyag kimosódik az objektumokból. A vaskori leletanyag részben jó minőségű korongolt szürke, ill. vörös színű, részben kézzel formált vörösesbarna színű díszítetlen kerámia-tőredékekből tevődött össze. A 3/4 sz. gödörből egy behúzott peremű, ívelt vállú, vállán ferde sikozással díszített, ill. bütyökkel tagolt tál tőredékei kerültek elő; hasonló edény a 23/27 gödörből is bukkant elő. A 28/32 gödör aljából és magasabban fekvő omladékából trapéz alakú, hasáb formájú, átfűrt agyag-nehezékek tőredékei kerültek elő. A 9/10 kútnak a lejáróját is sikerült megfogni, továbbá Ny-i fala mellett közvetlenül 1,6 m mélységben egy S-profilú, bikónikus testű, redukált égetésű tál összenyomott tőredékeit találtuk meg. A 20/24 gödörből ezüstszürke színű, grafitos kerámia peremtőredéke látott napvilágot. Néhány gödör korát keltező értékű kerámiaanyag hiányában nem sikerült meghatározni.

A geofizikai mérések kiértékelését Márkus Gábor végezte. A feltárási eredményeket összevetve a geofizikával a következő eredményeket és tanulságokat fogalmazhatjuk meg. A felszín közeli recens szemetet jórészt már a mérés során sikerült beazonosítani, azonban ezek előzetes eltávolítása jobb lenne. A viszonylag egyenetlen, magas vas és mangán tartalmú talaj és szemetes felszín miatti háttérzaj nehezítette az objektumok lokalizációját, ami visszaköszön a két adatsor összehasonlításakor. Mindezek ellenére rendkívül pontosan jelzett előre a geofizika egy paticsal erősen betöltődött kis méretű kerek vaskori gödröt (3/4), valamint kutat (9/10) is. A lelőhelyen egy leletanyagot is tartalmazó árok (30/35) nem mutatott semmilyen mágneses anomáliát, ez csak az ásatás során került elő. Végeredményben a geofizikai felmérés utóbbi esetet kivéve hatékonyan jelezte előre a régészeti objektumokat.

Csik-tó Nyugat 2. (KÖH 79097): A lelőhely Berekböszörménytől É-ra, a biharkeresztes műtől K-re fekszik, a Csik-tótól K-re eső részen. A mérések alapján 27 kutatószondát tűztek ki, melyekből 11 esett a lelőhely terepbejárás alapján prognosztizált területére. Összesen 326 m² területet humuszoltak le a lelőhelyen, melyből csak 59 m² tekinthető régészeti objektumokkal is fedett feltárt területnek. A munkák során 5 objektumot tártunk fel.

A próbafeltárással neolitikus és bronzkori települések részlete került napvilágra. A neolitikumból 1 gödröt, míg a bronzkorból 1 árkot és 1 gödröt sikerült azonosítanunk. Két objektum korát keltező értékű leletanyag hiányában nem sikerült meghatározni. A lelőhely 9. szondájában rendkívül sok recens hulladék mágneses anomáliáját mérték. A geofizikai felmérés továbbá a terepbejárás során két lelőhelynek vett Berekböszörmény–17 Csik-tó Nyugat és Berekböszörmény–18 Csik-tó Nyugat 2. lelőhelyeket egynek láttatta, a két lelőhely a mágneses anomáliák alapján nem különül el egymástól. A feltárási során azonban

⁶ Harmadik katonai felmérés 4863/2. A hegyet „Nadruth” felirattal jelölték, ennek elferdített változata a „Nagy Drót-hegy”.

⁷ Nováki Gyula felmérését ld. RKM 2008, 149.

a terepbejárás adatait látszik visszaigazolni: két lelőhelyről van szó, a feltárt objektumok nem érnek össze. Teljes biztonsággal azonban nem zárhatjuk ki, hogy a meglehetősen ritkás és kevés leletanyagot tartalmazó Berekbőszörmény–18 Csík-tó Nyugat 2. lelőhely a Berekbőszörmény–17 Csík-tó Nyugat lelőhelyen azonosított településeknek a széle.

Munkatársak: Hága Tamara, Kolozsi Barbara régészek; Jurás Ákos, Tóth Mihályné Simon Andrea régésztechnikusok.
BAJKAI ROZÁLIA

21. Beremend, Csípőtelek (KÖH 20105)

(Baranya megye) Á

2011–2012-ben, május, december, és január hónapokban, a csípőteleki tehenészet átalakítása során régészeti megfigyelést végeztünk a kivitelezés ütemezéséhez igazodva. A telep É-i részén a lelőhely középkori rétegével összefüggő gödrök (3 darab) és sütökemence került elő. A paticsos-hamus betöltésű gödrök kerámiaanyaga alapján a 13. századra keltezhető jelenségek kerültek elő a kivitelezés földmunkái során.

KOVALICZKY GERGELY

22. Berettyóújfalu-Berettyószentmárton határa (Hajdú-Bihar megye) U, B, Á, I

A „Berettyó védőtöltések fejlesztése a Kis-sárréti és a berettyóújfaluí ártéri öblözetekben” tárgyú beruházás által érintett területeken régészeti próbafeltárásokat folytatott a Déri Múzeum. A Berettyó jobb és bal partján összesen 37 kutatószonda kijelölése történt meg a Csökmő és Berettyóújfalu közötti szakasról készült régészeti hatástanulmány alapján.

Nyár-Tó-dűlő 1. (KÖH 69445): A lelőhely Berettyószentmártontól Ny-ra, a Berettyó bal partján, a Nyár-Tó-dűlőn található. A régészeti ásások alatt 3 gödör került feltárássra, melyek a középső neolitikumra (AVK, esztári csoport) keltezhetőek.

Nyár-Tó-dűlő 2. (KÖH 83525): A lelőhely Berettyószentmártontól K-re, a Nyár-Tó-dűlőn, a Berettyó bal partján húzódó K–Ny-i irányú gerincen található. A feltárások során 2 gödör és 1 árok dokumentálására került sor, melyek egy település részét képezték, de ennek korát – datáló leletanyag hiányában – nem lehetett meghatározni.

Nyár-Tó-dűlő 7. (KÖH 83529): A projekt kapcsán folytatott újabb terepbejárások során azonosításra került egy lelőhely, mely Berettyószentmártontól Ny-ra a mai Berettyó medertől D-re mintegy 500 m-re, a Nyár-Tó-dűlő nevű határrészen húzódó É–D-i irányú gerincen helyezkedik el. A középső neolitikumból, bronzkorból és Árpád-korból származó kerámiatöredékek kerültek felgyűjtésre.

Munkatársak: Faur Zoltán, Papp Enikő, Tóthné Andrea régésztechnikusok.

HULLÁM DÉNES

23. Berettyóújfalu, Kis-tanya (KÖH 62336)

(Hajdú-Bihar megye) Sza

A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 2012. szeptember 12-én régészeti próbafeltárást végzett Berettyóújfalu, Kis-tanya 0199/3 hrsz.-ú ingatlanon, az ER-DE Kft. telephelyén tervezett gépjárműszerviz-épület beruházás terü-

letén. A régészeti próbafeltárás során kutatószondát nyitottunk, melyben 20–30 cm-es mélységben régészeti objektumok kerültek elő egymástól mindössze 2,5–4 m távolságra. A helyszínre kikerkező Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Örökségvédelmi Irodájának munkatársa jelenlétében megállapodás született arról, hogy a lelőhelyrészlet megfelelő szakmai színvonalú dokumentálásának érdekében a beruházással érintett szervizépület teljes területén régészeti megelőző feltárás szükséges.

A humuszolást követően 12 régészeti objektum feltárását dokumentáltuk. 2012. október 11-éig összesen 13 db, 4–5. századi objektumot tártunk fel, melyek az ún. késő szarmata időszak egyik települését jelölik. A leletanyagot jó minőségű, gyors korongon készült kerámiák jellemzik, közülük is kiemelkednek a római *terra sigillata* töredékek. Több gödör alján és betöltésében is faszenes foltokat sikerült megfigyelni, de kiemelkedik a 10/10-es jelű objektum, melynek alján faszenes-paticsos réteg volt. A gödör K-i falában egy keskeny fülkét alakítottak ki, melyből nagy mennyiségű állatcsont került elő. A fenti jelenségek túlmutatnak a tárológödrök általános funkcióján, de értelmezésükhöz további vizsgálatok szükségesek.

Munkatársak: Bajkai Rozália, Laczi Orsolya régész; Jurás Ákos, Koroknai Zsolt, Volosinovszky György régésztechnikusok.

HULLÁM DÉNES

24. Bernecebaráti, Somos (KÖH 94339)

(Pest megye) I

A kősort Bezeczy Árpád (Duna-Ipoly Nemzeti Park) ismerte fel. A Varjasi pihenőtől induló sánc ÉK-i végétől, a Tótok újtól É-ra 120–130 m-re kezdődően meg-megszakadó kősrövelhető É irányába a Somos-völgy meredek Ny-i oldala feletti peremen. A Nagy-völgy irányába tart lefelé, de kb. 1300 m után végleg eltűnik. Ez nem sánc, nem védelmi mű, talán az egykori erdei legeltetés területét zárta le a kősrö, sövény, egyszerű kerítés formájában, amely teljesen szétomlott, elkorhadt.

A kősrö maradványát Szádeczky-Kardoss Géza közreműködésével mértük fel.⁸

NOVÁKI GYULA

25. Budapest, I. Budai Vár-barlang (KÖH 23886)

Kő, Tő, Kú

2012. január 12. és március 26. között végeztünk régészeti megfigyeléseket a Bécsi kapu tér alatti barlangpince-rendszerben (hrsz. 6563), ahol a Budapest Főváros I. Kerületi Önkormányzat megbízásából a több éve megkezdett, ám félbe maradt veszélyelhárítási munkákat végezték.

A barlangrendszerben az eddig ismerteken kívül újabb épített elemeket tudtunk megfigyelni és dokumentálni. A Nyugati III. vágatban pincefalak kerültek elő, valamint a K felé vezető átjáró téglaboltzata. Ezt a két járatot valamikor ajtóval választhatták el, ennek nyomát találtuk a falazat kialakításában.

⁸ Szádeczky-Kardoss Géza: Börzsönyi vártúrák. A Börzsönyi várai. [Budapest] 2014, 18–20.